orðaskifti

A. P. Møller, profittmaksimering, turbobúskapur og vónin

A.P. MØLLER PARANOIA
Teir seinastu dagarnar havi eg fingið nógvar ábreiðslur fyri mín paranoia-hugburð mótvegis risafyritøkuni A.P. Møller, ið sigst vera ein mynsturfyritøka, ið m.a. hevur veitt 100-tals føroyskum sjómonnum – í høvuðsheitinum yvirmonnum – trygg og góð arbeiðspláss.

Til tað seinasta vil eg bert viðmerkja: A.P. Møller er ein **altjóða** vinnufyritøka, ið eins og allar slíkar rekur hon sítt virksemi eftir eitt ans grundreglu: **Profitt-maksimering.** At føroyskir yvirmenn verða valdir frammum, merkir sostatt ikki, at tað er vegna teirra bláu eygu, men tí teir yvirhøvur eru dugnaligari sjómenn enn aðrir, og tí eisini veita A.P. Møller **størri profitt.** So einfalt er tað. Annars hevur tað óivað kostað føroyska samfelagnum minst líka nógvar milliónir at útbúgva hesar yvirmenn hjá A.P. Møller, sum teir eru tilsamans, og sum kunnugt rinda teir ongan skatt til Føroyar. Skiljið tó ikki hetta sum nøkur ábreiðsla mótvegis teimum, ið sigla úti, men betri hevði staðið til í landinum, um vit høvdu megnað sjálvir at bygt út ein handilsflota til hesar dugnaligu sjógarpar.

Sjálvir megna vit ikki at vinna olju úr okkara undirgrund og í valinum millum t.d. risafyritøkurnar B.P., Statoil, Shell og A.P. Møller hevði tað helst verið 'eitt-feitt' hvør teirra, ið vit løtu hetta arbeiði upp í hendur, var tað ikki tí vit nú kenna á kroppinum 'lógligu' svikagerðir DDB's – alias A.P. Møller – í samband við partabrævabýtið og yvirtøkuna av bankunum.

Mítt „A.P. Møller-paranoia" byrjaði longu tá Atli Dam fekk tilfeingið í okkara undirgrund í føðingardagsgávu frá Poul Schlütter, og eg spurdi tá (Sosialurin 6. nov. 1992), um ikki onkur hoyrdi klokkur ringja. Nú, skjótt 3 1/2 ár seinni, avdúkar Karl Nólsøe (Sosialurin 12. mars), hvat sum eyðsýnt fór fram aftanfyri tjøldini hjá DDB og donsku stjórnina um hetta mundið. Jú, so sanniliga eiga vit at vera á varðhaldi, tá tað snýr seg um alt, ið hevur við Den Danske Bank og A.P. Møller at gera!

TURBOKATITTALISMAN
Men eisini aðrar klokkur ringja í dag.

Longu gamli Hegel plagdi at siga, at ein ráðandi skipan ongantíð kundi halda áfram, men at onkur nýggj øvugt virkandi kraft mátti koma, so rørsla kom í søguna.

Sosiali 'turbolensurin' í Fraklandi, Polen, Russlandi, Indien og Kina (og ikki minst hjá okkum), ber boð um, at okkurt nógv meira týðandi er um at henda. Vit byrja at hóma, at demokratiska kapitalisman, nú hon hevur sigrað yvir kommunismuni og breitt seg sum ongantíð áður, longu hevur sæð sínar bestu dagar. Støðugt fleiri borgarligir (populistiskir) mótstøðubólkar við ymiskum heitum vaksa fram, og í teirra kjalavørri upplíva vit ódámlig fyribrigdi sum t.d. rasisma, fremmandahatur og óstøðug politisk viðurskifti.

Demokratiska hugsjónin blómar áfram, men ovurstóra framgongdin hjá fríu marknaðarkreftunum tey seinastu árini hevur mest sum náttúruneyðugt alt fram eina vaksandi mótstøðu móti hesari skipan.

At kapitalismunar fríi marknaður – uttan tjóðskaparligar ella mentanarligar forðingar – er tann sterkasta drívmegin fyri búskaparligum vøkstri, er ein gamalur sannleiki, ið hevur staðið sína roynd. At hesin vøkstur verður skaptur vegna eina náðileysa kapping, ið týnir sonevndar 'ineffektivar' fyritøkur, og ger tað møguligt hjá øðrum 'effektivum' vinnum at fylla út 'holini' eftir teimum tyndu, hava vit eisini skilt leingi. Og – at enda: At tær bygnaðarbroytingar, ið eru úrslitið av hesari 'kreativu týning', hava avgerandi árin á arbeiðsviðurskiftini og harvið á húskir, vinnu- og mentanarlív og sostatt eisini á samfelagið í síni heild, nýtist mær neyvan at nevna, og hevur eisini verið kent í meira enn 100 ár. Harafturat kemur so at kapitalistiska framgongdin hevur vundið uppá seg vegna lægri tollvernd landanna millum, nýggja tøknifrøði og vaksandi 'globalisering'.

Úrslitið er ein **„turbo-kapitalisma"** (Edward Luttwak, Center for Strategic and International Studies, CSIS, Washington DC), sum eyðsýnt higartil hevur vaksið um 'ríkidømið' í heiminum, men sum samstundis hevur skapt størri skerjingar í lívsumstøðunum hjá tí einstaka, í starvsgreinum og í vinnum, enn tey bond, ið knýta húskir, bygdir, býir og landið saman, megna at standa ímóti. Fólk yvirhøvur megna ikki at laga seg eftir teimum støðugt skiftandi viðurskiftunum, ið verða trýst niður yvir tey, og

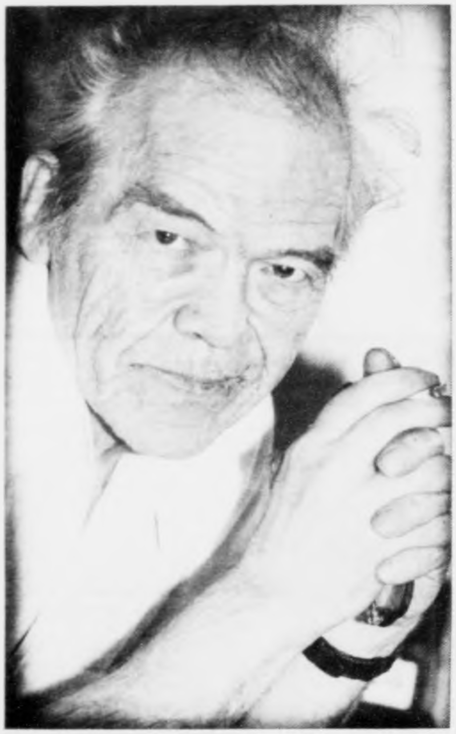

royna tí í sínari ómegd at 'sláa aftur', so gott tað nú einaferð letur seg gera.

Í dag er tað bert ein spurningur um tíð – helst heilt stutta tíð – áðrenn mótstøðan móti hesari iskøldu, turrgeldu og sálarleysu 'turbokapitalismu' (í so máta meinlík gomlu stalinismuni) verður so stór, at vandi er fyri einum búskaparligum ragnaroki, ið helst verður nógv ógvusligari, enn vit megna at ímynda okkum.

Í 1989 - áðrenn jarntjaldið mjølvaðist - vóru lívikorini í kommunistisku londunum á einari legu, ið ikki kundi vera stórt verri. Nú sjey ár við 'turbobúskapi' vil skjótt meginparturin av fólkinum helt ur aftur til gomlu skipanina. Hetta fortelur ikki so lítið um, hvat høgt lovaða „fría kappingin" hevur ment seg til.

Vesturheimurin hevur við striggið strev tey seinastu 150 árini ment seg fram til eina mentan, har orð sum **'lívsdygd'** og **'persónligt frælsi'** vóru millum teir fremstu kyndlar, ið lýstu inn í framtíðina. Hesir kyndlar hevur náðileysa og svikafulla „fría kappingin" megna at køvt. Fanin sjálvur kundi neyvan funnið uppá eitt snildari hugtak at lokka mannaættina út fyri eggina við. Tí hvat er 'fría kappingin' annað enn ein kapping í at 'kappa høvd', tá maktgirnd og prestiga ótálmað fáa loyvi at ráða? Hvussu royndu ikki Føroya Banki og Sjóvinnubankin í 80'unum at kappa høvdini hjá hvørjum øðrum við pappírsspekulatiónum og ivingarsomum lánveitingum, við tí úrsliti at bæði bankahøvdini at enda ruku?

FRAMHERJARNIR Í FØROYSKU TURBO-KAPITALISMUNI. LØGTINGIÐ SETT TIL VIKS
Hjá okkum eru framherjarnir fyri hesa køvandi menningarleið áfram t peningastovnarnir. Nú eru tað **meira enn nakrantíð áður fólksins** Føroya Banki og Sparikassi. Stjórarnir her vita skjótt ikki á hvørjum beini teir skulu standa á, so erpnir eru teir yvir teirra met-úrslit, ið í høvuðsheitinum stava frá donskum obligatiónum (til gagns fyri danska vinnulívið!). Samstundis verða 100-tals húskir tveitt úr heimunum og ein stórur partur av teimum, ið eftir eru, verða ómynduggjørd við mannminkandi gjaldssáttmálum, ið skulu tryggja bankan og sparikassan fram um alt annað – so teir áfram kunnu reypa sær av sínum **heimsmetum í vinningi.** Teir áttu at skammast!

Í hesari mynd er okkara løgting fullkomuliga sett til viks við tí nýggju stýrisskipanarlógini. Nú er tað ikki longur fólkið – fólkasálin – gjøgnum okkara fólkavaldu, ið stingur út ta kós, vit skulu sigla eftir, men **okkara** banki og sparikassi. Teir og bert teir skulu fortelja okkum hvørjar verkætlanir ið eru **„bæredygtige"** og ikki.

Men kanska er tað sum onkur segði: Føroyingar vilja vera traðkaðir á!! Vit frætta jú eisini hvussu danska stjórnin í øllum samráðingum hevur hildið okkara umboðum við løgmanni á odda fyri tað turra spott. Fundarfrásøgnirnar vóru bæði skrivaðar og samtyktar av donsku stjórnini longu vikur **frammanundan** fundirnir vóru hildnir (SvF 15/3). Harragud fyri nakrir apukøttar vit mugu vera, ið láta okkum slíkt lynda – ella eru føroyingar yvirhøvur føddir masochistar?

„RÆTTIÐ RISANUM LÍTLAFINGUR – – –"
Fyri nú at venda aftur til oljuna og mítt paranoia, A.P. Møller: Løgmaður roynir at ugga okkum við, at allir sáttmálar við donsku stjórnina um oljuna í undirgrundini fóru úr gildi 3. november í fjør (Dimmalætting 9/3). Danir siga hin vegin (Dimmalætting 15/3) at allir sáttmálar – og teir eru nógvir áfram standa við. Teir eru jú 'harrafólkið', so vit eru helst mong sum ikki ivast í hvør, ið fær „rætt". Ein spurningur er eisini um oljufyrisitingin ikki longu hevur rætt risanum lítlafingur, og hann letur sær sum kunnugt undir ongum umstøðum lynda, fyrr enn hann hevur tikið alla hondina.

SÁLARLEYSAR KREPPU-LOYSNIR OG VALD-FÚSAR 'ELIT'UR' VIÐ TELDUM TIL HJØRTUR
Kreppan vit eru í, og ikki minst tær mongu **sálarligu kreppu-loysnirnar** vit hava fingið smoygt niður yvir okkum – hevur sannført flestu føroyingar um, at miðsavning yvirhøvur og í øllum førum, tá tað snýr seg um vinnulívið, á ongan hátt er í samljóð við okkara mentan – við okkara 'fólkasál' fyri at nýta eitt meira hátíðarligt hugtak. Men allar „frá høvdinum, gjøgnum hjartað og í hendurnar"-skapandi menniskjur mugu í dag lúta fyri einari lítlari, men so mikið meira valdfúsari og máttmiklari „elitu", av menniskjum, har **hjørtuni eru býtt út við teldur**, ið frammanundan eru skrálagdar at køva áræði og eldhuga hjá teimum, ið skilja og hava tokka til okkara mentan og tað sum er sermerkt fyri okkum.

JÓGVAN INGVAR OLSEN OG SIGNAR P. HEINESEN
Sendingin í SvF um bygda-

Framhald av síðu 16

Framhald av síðu 13

menning herfyri skapti von, ti hon bar boð um, at tað eru folk, bæði í yngra og eldra ættarliðnum – eitt nú Signar P. Heinesen og okkara fremsti fólkavaldi maður, Jógvan Ingvar Olsen – ið tora at siga frá, at teir eru fullkomuliga ósamdir við ta elitu-kós føroyska vinnulivið nú verður stýrt eftir. Elitu-kósina í okkara mentanarlivi setti Fróðskaparsetrið í kortið við ti nýggju orðabókini. Men harði orðadrátturin, ið hevur staðist av hesum "mentanarverki", sýnir til alla lukku, at føroyingurin heldur ikki her er vorðin heilt avskeplaður.

ORÐAVAVSTUR UM BROYTINGAR – VÓNIN

Tíðarinnar búskaparormur skiftur ham. Kreppan hevur hjá mongum vakt tilvitskuna um, at tann "elitu"-leiðin vit stýra eftir ikki er í samljóð við okkara innasta verulag sum menniskjur uppaldar júst á hesum oyggjum. Ti má eisini kósin broytast skulu føroyingar áfram kunna liva í Føroyum við tign.

Orðavavstur um broytingar skapar onga nýggja kós. Onkusvegna mugu vit nú gera hol í sjógvin og fara til verka. Jógvan Ingvar Olsen og Signar P. Heinesen hava víst á leiðir, ið óivað flest allir føroyingar kunnu taka undir við. Ti loyvi eg mær at heita á hesar menn, um at seta seg á odda fyri einum fjølbroyttum bólki – kanska tilsamans í minsta lagi 12-14 fólk – ið skulu koma við itøkiligum uppskotum um, hvussu farast skal fram fyri at menna landið, so fólkið aftur fer syngjandi til arbeiðis. Tey 12/14 mugu sjálvandi øll vera **sjálvboðin** og kunna vísa á at tey eru føgvin. Bólkar settir og goldnir av myndugleikum og felogum siga sum kunnugt hert ting, ið lítla yndisligt í oyrunum hjá teimum somu myndugleikum felogum.

Tormóður Dahl

NATEN

HEVUR HJÁLPT MÆR VÆL

– Í dag eri eg 89 ára gamal. Síðan, sum var farin at bila, er betri nú, og pínan í knønum er burtur. Eg viti fegin vælmeti ... at taka **NATEN**, *sigur Andreas Andreasen í Oyndarfirði.*

NATEN søla (Føroyar)

v/ Anne Marie Samuelsen

Tlf. 1P649 - 83649 - 11644

Ring – og vit senda

HAVNAR KLUBBI

Aðalfundur

Regluligi aðalfundurin verður **hósdagin 28. mars 1996 kl. 19.30** við hesi dagsskrá:

1. Val av fundarstjóra og -skrivara.
2. Grannskoðaðir roknskapir fyri farna álmanakkaárið verða lagdir fram.
3. Upptøku- og felagsgjald verða ásett.
4. Innkomin mál.
5. Ymiskt

Nevndin

Deyvafelag Føroya

Skrivstovan í Deyvahúsinum »Effata«, Íslandsvegur 10 B, er opin mánadag–fríggjadag frá kl. 9–13. Telefon 17597. Telefax 13609. Teksttelefon, ring 0032 og bið um 16929. Limafundur hvørt mánakvøld kl. 19–23.

Orðaskifti

Gevist við útspillingarherferðini!

Henda grein var upprunaliga ætlað Skúlablaðnum, har Esmar Berg, formaður í Føroya Lærarafelag, skrivaði um sítt vantandi álit á Landsskúlafyrisitingina. Av tí at greinin hjá Esmar Berg nú hevur verið í øðrum bløðum eisini, hevur Ása Ellefsen valt líka alment at gera sínar viðmerkingar

Eg fari at loyva mær at koma við nøkrum viðmerkingum í sambandi við stríðið um serlærarautbúgvingina, sum byrjaði í august í fjør.

Tað var undirritaða, ið fekk hugskotið til at fara undir eina nýggja serlærarautbúgving. Eg var tá avloysari fyri Marittu Petersen undirvísingarleiðara fyri Sernámsfrøðiligu Ráðgevingina, og eg helt meg sjá, at stórur tørvur var á útbúnum fólki at taka sær av teimum veikastu næmingunum í skúlanum.

Eggjað at vera hóm, sum ikki fyrra serlærarautbúgvingin byrjaði, summir av teimum serlærarunum vóru farnir at eldast, og onkur teirra er nú farin úr starvi.

Tað vísti seg, at heimild var til at seta serlærarautbúgving á stovn undir eftirútbúgvingini fyri fólkaskúlalærarar, og landsskúlastjórin setti á sumri 1994 nevnd at gera álit um nýggja serlærarautbúgving. Nevndin arbeiddi skjótt, ti ætlanin var, at útbúgvingin skuldi byrja longu í august 1995.

Tað er rætt, at formaður Føroya Lærarafelags, sum var limur í nevndini, "tók fyrivarni" í sambandi við at taka pedagogar inn í útbúgvingina, og tá var heldur eingin ætlan um at taka pedagogar upp í stórum tali.

Tá ið vit seinni í fyrireikingararbeiðinum royndu at fáa 1. part av okkara útbúgving góðkendan á javnum fóti við 1. part av serlærarautbúgvingini á DLH, so okkara lærarar kundu hava møguleika fyri at taka 2. part í Danmark, fingu vit at vita, at treytirnar fyri góðkenning vóru, at endamál, innihald og krøv vóru tey somu sum tey donsku.

Tað gjørdist eisini skjótt greitt, at fíggjarligir møguleikar vóru ikki at taka upp fleiri enn 16 lærarar, og ti varð gjørt av at bjóða 10 pedagogum at vera við í útbúgvingini.

Hetta kom ikki at gera útbúgvingina dýrari, ti pedagogarnir skuldu ikki hava farloyvi við løn frá skúlaverkinum í undirvísingartíðini. Vit vita jú øll, at pedagogar taka sær av stórum parti av teimum somu børnunum, sum sjey ára gomul koma í skúla, so hildið varð, at tað hevði verið heilt burturvið ikki at geva pedagogunum hetta tilboðið, tá møguleiki var fyri tí.

Serlærarautbúgvingin gevur ikki pedagogum undirvísingarførleika í skúlanum, sum fleiri ferðir hevur verið ført fram, og heldur ikki er nøkur lógarheimild fyri, at pedagogar kunnu koma inn í skúlan at undirvísa.

Um stríðið seinasta summar hevur nógv verið sagt og skrivað.

Eitt, sum lærarafelagið hevur hongt seg í, er skrivið til luttakararnar, dagfest 20. juni 1995. Har verður sagt, at pedagogarnir koma inn í útbúgvingina í januar 1996.

Avrit av hesum skrivi varð ikki sent Føroya Lærarafelag, ti vanligt hevur ikki verið, at lærarafelagið fær avrit av øllum, ið verður sent teimum, sum eru á eftirútbúgvingini. Var ætlanin, at lærarafelagið ikki skuldi sleppa brævið, varð tað neyvan sent 25 fólkum – 17 teirra vóru limir í lærarafelagnum.

Á internati í Runavík í august greiddi eg lærarunum á serlærarautbúgvingini frá, hvussu serlærarautbúgvingin fór at verða skipað, og eg segði teimum, at pedagogarnir komu inn í útbúgvingina í januar. Hetta hevði eg neyvan sagt 17 limum í lærarafelagnum, um eg ætlaði, at tað skuldi dyljast fyri felagnum.

Á fundi í samstarvsráðnum 5. september 1995 fingu Esmar Berg og Jenny Lydersen at vita, at pedagogarnir komu inn í útbúgvingina í januar, og sum dømi um, hvussu lærarafelagið er farið um sannleikan í hesum máli, fari eg at gera nakrar viðmerkingar til grein hjá Esmari Berg í Skúlablaðnum nr. 2, 1996.

Hann sigur har, at formaðurin, Olaus Jespersen, fór av fundinum fyri at spyrja, hvussu serlærarautbúgvingin bleiv skipað í 1996, og at eftirtíðin hevur víst, at tann, ið spurdur varð á fundinum, var Ása Ellefsen.

Fyrst er at siga, at ikki Olaus Jespersen, men Jenny Lydersen var formaður í samstarvsráðnum 5. september 1995, og hon skrivaði fundarfrágreiðingina, sum limirnir í Landsskúlafyrisitingini tó ikki fingu fyrr enn 9. januar 1996.

So er at siga, at júst meðan fundurin í samstarvsráðnum fór fram, var eg á fundi í Kvívíkar skúla við lærarar har.

Annars kann eg skoyta uppí, at um Olaus fór av fundinum, so vóru orindini ikki at spyrja meg um serlærarautbúgvingina, ti eg hevði longu, áðrenn eg fór til Kvívíkar hendan dagin, greitt honum frá, at pedagogarnir komu inn í serlærarautbúgvingina í januar, og biðið hann bera boðini víðari.

At nærri kunning skuldi koma seinni, veit eg einki um, og eg dugi enn ikki at skilja, at tað skuldi verið neyðugt at sagt lærarafelagnum hetta fleiri ferðir.

Sum áður nevnt tók eg stig til, at serlærarautbúgvingin varð sett á stovn, ti eg helt stóran tørv vera á útbúnum fólki, og talið á umsóknum vísti, at áhugin fyri útbúgvingini var stórur.

Serlærarautbúgvingin varð fyrst og fremst fingin í lag fyri at skúlin kundi gerast betur førur fyri at taka ímóti næmingum við trupulleikum og bjóða teimum hóskandi undirvísing. Upprunaliga var ikki ætlanin, at so nógvir pedagogar skuldu vera við í útbúgvingini – ti fyrru vóru bert tríggir – men hetta varð gjørt fyri at fáa sum mest burturúr til gagns fyri børnini.

Tað er ikki rætt, sum Esmar Berg sigur í áður nevndu grein, at ein "bevíst" ætlan lá á borðinum hjá landsskúlastjóranum um ikki at halda semjuna við lærarafelagið.

Tvørturímóti halda vit, at tað var lærarafelagið, ið breyt semjuna, har millum annað stendur: „Føroya Lærarafelag leggur seg ikki út í, hvørji útbúgvingartilboð Landsskúlafyrisitingin býður pedagogum, og hvussu tey verða skipað."

Serlærarautbúgvingin heldur nú fram, og vit kunnu bert vóna, at hon verður til gagns fyri børnini og skúlan, soleiðis sum hon var ætlað, hóast hon higartil tíverri helst hevur verið meira til meins enn fremjandi hjá teimum flestu, sum hava havt við málið at gera, og hóast tað sýnist, sum at lærarafelagið í hesum sambandi ikki fær givist við at koma við illgitingum og útspillingum av Landsskúlafyrisitingini og av einstøkum persónum, sum starvast í Landsskúlafyrisitingini.

Eg fari at heita á nevnd Føroya Lærarafelags at gevast við hesi útspillingarherferð. Hon tænir ongum góðum endamáli, men sáar mistreysti og ónøgd millum lærarar og elvir til misálit á allan skúlan hjá fólki sum heild.

Ása Ellefsen,
útbúgvingarleiðari